

## **Rok Vilčnik: *Smeti na luni* ali pet oseb išče pedofila**

### **Dramaturška razčlemba**

**Lawrence** astronom (sv. Lovrenc cesarju Valerijanu pripelje reveže kot cerkvene zaklade, umre mučeniške smrti na ražnju; sv. Lovrenc iz Brindisija, cerkveni učitelj; David Herbert Lawrence, Ljubimec lady Chatterley, Thomas Edward Lawrence Arabski, umre na motorju; Lovre in Manica, *Deseti brat*)

**Martha** Singer (sv. Marta iz Betanije, Lazarjeva in Marijina sestra, zavetnica gostoljubnosti, gospodinj, kuharic, služkinj, delavk, peric, hišnih poslov ...; šivilja; mati)

**Vasilka** ljubeznika (lunica; zvezdica Zaspanka; vila; mala Lolita)

**Paul** strojevodja (sv. Pavel / Savel; Paul Auster)

**kino operater** (operater; kino oko; Krjavel; divji Zahod)

Peter in Simon (Lawrencova sinova astronauta; čistilca; apostola; Simon - domnevni Jezusov brat)

Kdo je pedofil? Se je zločin zgodil? Avtor spodnaša naša pričakovanja že ko jih ustvarja. Dobri tožimo zle, pravljичni okvir dobrotnika in hudobca odmeva v iskanju bad guya, ki ga vsi poznamo, a se nam tako spretno izmika, da se naseli v nas in vzbudi željo, da bi se sami naselili pri njem.

*Moške fantazije* Emila Hrvatina v SMG so povzročale nelagodje pri gledalcih in igralcih, ker so predočale naše lastne perversije, za katere smo verjeli, da so skrite in potemtakem niso perversije, temveč metode znanosti, dobrega.

Lawrence, lunarni znanstvenik iz prikolice za pokopališčem, je dobri pedofil, pedi, s *pravim bonbonom*, rad ima otroke, posebej nedolžnost, nasmeh, lepoto, neonesnaženo (necivilizirano) vesoljsko telo.

Lawrence: *Koga pa naj ljubim, Martha? Koga? Vsi smo tako umazani, zapacani, zavrženi! Smeti smo na tem svetu, smeti! ... Ne bomo izvažali dobrega, ne, ampak smeti. In vse bomo naučili, kako nekaj imet in nato to odvreč. Tako delamo drug z drugim, tako delamo s stvarmi, tako delamo sami s sabo!*

Velikemu koraku za človeštvo je sledilo veliko razočaranje: ljudje na luni smo smeti. Lawrence si želi umreti, zanj ni več upanja, ker ljudje rabimo, da smo komu pomembni. Pred smrtjo doživi spreobrnjenje: *Karkoli, samo da ni nič. ... če ni nas tam, potem ni ničesar.*

Luna je srce.

Lawrence Marthi o Vasilki: *Nikoli ne bi nič takega storil, da bi jo onesrečil.*

Otroci ga vzljubijo zaradi prijaznosti, enakih zanimanj in enake osamljenosti, kot jo doživljajo sami. Nadomesti jim odsotnega očeta, njegova ljubezen je starševska, ničesar žalega ne stori, ni spolnega razmerja, ali pač?<sup>1</sup>

Je Vasilkin vsakokraten astmatičen napad posledica spolnega nasilja, ki ga tako artikulira, da ne bi izgubila ljubezni očeta in novega očeta in ostala še bolj osamljena? Inhalator in mala rdeča pumpica za balone simbolizirata *malega miška, ki vedno naredi isto - gre notri*, očetov ud, ki penetrira vanjo, jo duši.

Vasilka: *Saj luna ni balon, da bi jo polnili.*

Potemtakem se zločin ne zgodi šele s čudaškim znanstvenikom, ki boljši svet projicira na pusto luno, kjer kot boter Mesec šteje svoje zvezdice, ampak že z njenim očetom, ki stoji trdno na tleh, oziroma na lokomotivi, ki drsi po zemlji. Vasilka je doživela astmatični napad, ko je oče zapustil družino, naslednjega pa po letu dni, ko prvič prespi pri očetu, ter nato ko sta z Lawrencom skupaj v spalni vreči. Je oče zapustil družino zaradi blondinke ali zaradi bojazni, da se ne bo mogel brzdati pred hčerko, ki v njem vidi avtoriteto, kakršne ne vidi njegova žena, kot klinična psihologinja superiorna v odnosih z drugimi - ali je to le želja po podrejenosti - in je ne more zadovoljiti v njenem iskanju moškega z ideali, moškega za hčer. Paul takoj pokaže pričakovani očetovski gnev do pedofila, vendar Lawrence ne obsoja več, ko je le-temu uspelo pridobiti naklonjenost njegove hčerke, temveč stopi z njim v menjalni odnos, ki mu bo omogočil, da bo dobil družino, hčerko, nazaj. Vasilka ima za očeta dve imeni, za dobrega *atija*, ki je njen, in za slabega *očija*, ki je za mamico.

Bi lahko bil pedofil kino operater, ki voajeristično nadzoruje gledalce skozi linico, prek katere jim predvaja risanke, in deklico sâmo povabi v *kabino, pogledat, kako se vrtijo filmi*? Se v njegovem gorečem nasprotovanju skriva kaj zanimanja, ali hoče le

---

<sup>1</sup> Prosite psihologa za opredelitev razlike med starševsko in spolno ljubeznijo do otroka.

obvarovati otroka pred bolečino? Tudi vanj projiciramo, kar iščemo, ostanek absolutnega zla, okrog katerega se bomo zedinili, po relativizmu onkraj dobrega in zla, po smrti boga. Obsodba, ki jo prenašamo z enega na drugega, ko se osumljeni izkaže za dobrotnika, da bi se končno vsi izkazali za podleže, ali nemara za rešitelje? Kino operater zastopa naše želje, ki jih projiciramo v druge. Stori zločin, ker se zločin ni zgodil.

Martha je, kot ostali liki, prikazana človeško večplastno in odrsko polno, tu izpostavljamo nezavedne želje in strahove.

Mati Martha spozna Lawrenca, ko je nadlegoval njeno hčer in si zaželi, da bi bila na njenem mestu, da bi si poželetel njo, želi si ga zase in za hčer kot očeta in moškega. Martha je razvit (avstroslovenski) stereotip ženske, ki moškemu ponuja svojega otroka, da bi ga ujela, obupujoče ženske, ki si želi partnerja vsaj za svojega otroka, da bi ga bila posredno deležna tudi sama. Mati zvodnica, ki lovi moža s svojo hčerko, mati, ki išče pedofila.

*Martha: Ampak ... tudi nje bi se naveličal; ko bi zrasla ... Kaj pa govorim, kot da ti ponujam lastnega otroka!*

Zaveza ženske in pedofila je analogna zavezi ženske in pedra. Na videz obe ohranjata družino, služita skupnemu, družbenemu dobremu, osrednji cilj obojestranskih razmerij pa je ohranjanje spolnih uslug otrok in mladoletnikov. Martha možu Paulu v izbruhu jeze indirektno, nezavedno očita zlorabo hčerke: *Sprašujem se, kaj se ji dogaja, kako paziš nanjo? ... Ti si se po nekakšnem perverznm zasuku usode samo v redu pokavsal in to ti je postalo več ... Več kot sreča in prihodnost tvoje hčerke! ...*

Martha Lawrencu o Paulu: *Ta človek pojma nima, kaj nam počne ...!*

Izobrazba v materinskem in ljubezenskem odnosu ne prinaša razsvetljujoče prednosti, ne nadomesti instinkta. Profesionalno strpna Martha ne obdolži in ne napade Lawrenca brez dokazov za storjeni zločin, kakor kino operater, a se ta intelektualna strpnost izkaže za njeno čustveno in erotično potrebo, ko se osumljencu sama opravičuje, potarna in izpoveduje.

Martha igra dvojno igro, kot bi se sama s sabo šla terapijo igranja vlog: za policijo za honorar dela psihološki profil potencialno nevarnega pedofila, v katerega se zagleda ter ga, ko v njem spozna dobrega človeka, prepričuje, da je naprej ljubimka in nato psihologinja. Ga je želela proučiti, ker ga je ljubila, ali ga je ljubila, ker ga je proučila?

Nemogoča zahteva ločitve profesionalnega in zasebnega je z novimi vedami in vlogami vse težja: v terapiji, v šolstvu, v cerkvi, v poslu, v konspirativnih združbah in, ne navsezadnje, v družini. Želi terapevt pomagati pacientu, ali mu prodati svojo željo? Ali starši ščitijo otroka, ko ga ogrožajo?

Martha svoji hčeri dopušča svoboden razvoj in je ne obtežuje s prividnimi strahovi, kakršne pozna iz svojega poklica. Hkrati je obremenjena z vsemi dolžnostmi nove samohranilke, ki mora skrb za otroka in njegove interese podrežati in uskladiti s svojo potrebo po osebni realizaciji in intimnem partnerju. Najboljši nameni ji ne gredo dobro od rok, ne le zaradi naivnosti, saj je od začetka poznala policijski dosje svojega zelenega partnerja in potencialnega napadalca njene *ljubeznike*. S svojim delovanjem utemeljuje stereotip, da ženske vedno stremijo k spreminjanju moških, medtem ko naj bi si moški želeli, da bi ženske ostale takšne, kot so bile.

Vasilka, zvedavo dekletce nosi breme naše fantazme *večno čiste duše*, nedolžnosti, izgubljenih idealov, iskrenosti, pristnih medčloveških odnosov, Rousseaujevskega naravnega stanja, predspolnega, nepokvarjenosti. Otrok kot izvor, podoba in cilj dobrega, ki ga vanj projiciramo nikoli odrasli, kamor projiciramo svoje nezmožnosti in zamujene priložnosti, ki jih nikoli ni bilo, kot ni bilo človeškega naravnega stanja, neokrnjenega sveta in pristnih odnosov. Mar ni preveč za otroka, ki si enako kakor drugi želi biti ljubljen, ki je ne navsezadnje tudi spolno bitje - brez spolovil so angeli - da bi zmožni nositi naše zgrešene projekte, ki jih bomo raje prenašali na vnuke, kakor priznali, da smo naredili napako in sestopili s položaja sodnika v obsojenca.

Lawrence Marthi: *Veš, tam zgoraj je naša edina možnost, da bi nekaj popravili. Tu spodaj smo že predaleč, prezapleteno je postalo vse skupaj.*

Otrok je vseskozi vpet v svet menjave pravic človeka in otroka, kot blago drugih, ali se sam nudi kot blago, si izmenjuje darila in poljube. Da bi Vasilka ohranila naklonjenost drugih, vrača svojo naklonjenost, kot so jo naučili, da jo pričakujejo, otroški poljub, starševski dotik, zaželjenost, ki preide v poželenost, pa se manifestira v psihosomatskih napadih. Vasilka se daje kot bonbon, ne kot spolna igrača, ker se nadomestljivosti enega poželenja z drugim še ne zaveda: *Če me želiš poljubiti? Tako kot se poljubljajo odrasli. ... Veš, jaz ne bom imela nič proti. Samo da sem s tabo.*

In proti koncu: *Jaz bi že bila srečna, če bi bil moj mož astronaut, kaj šele dva sinova.*

Koliko odrasli v želji po zlorabi otroka projiciramo svojo željo, da bi bili zlorabljeni?

Introvertirana družinska patologija je rezultat sodobnega kapitalizma uslug, ki je naletel na meje ekspanzionistične produkcije in se je obrnil k sebi s hiperpotrošnjo in odvisnostjo od nje. Zadnji veliki met ekspanzije je bila osvojitve lune, *ki odhaja*, obkroženje, pristanek in markiranje s svojimi odpadki, zanimanje zanjo je po doseženem cilju splahnelo in ga danes gojijo le še anahronistični čudaki, samostojni merilci zvezdnih razdalj, zastopniki mladostnih, utopičnih, imaginarnih idealov, kakršnih bi si želeli za svoje otroke, ali nemara v svoji postelji. Poselitev drugih planetov je preoddaljena, da mi mogla mobilizirati množice, kakor jih je kolonializem v času industrijske revolucije. Surogat višje zavesti kot alternative materialni meji proizvodnje in potrošnje je psihoterapija, ki legitimizira zlorabo intimnih odnosov za blagovno menjavo. Ekspanzionistični kapitalizem norega vesoljskega znanstvenika, ki raziskuje nekaj, česar nihče ne potrebuje, nadomesti kapitalizem uslug alkoholičarke, osredotočen v najintimnejše odnose, v produciranje zlorab znotraj družine in ustvarjanje terapevtskih potreb. Skozi zasebne perverzije se kaže perverzija progresističnega družbenega ustroja, ko se dotika svojih fizičnih omejitev z znanostjo onkraj dobrega in zla. Usihajoči svet, krivec krivde, recitira Genezo, stvarjenje.

Problem pedofilije je prikazan nevtrarno, kot fenomen, v katerega tako dramski junaki kakor bralci investiramo svoje strahove in želje. Avtor sproti spodnaša naša pričakovanja. Kompleksne dramske osebe skozi dramaturški zaplet in razplet premeščajo slutnjo krivca z ene na drugo, da se na koncu vrne na tistega, ki smo ga na začetku videli z napisom okrog vratu. Tak pristop k problematiki, ki priteguje veliko javne čustvene pozornosti, je lahko izhodišče gledališke uprizoritve, ker bo sama čustvena investicija gledalcev intenzivna, kot je reakcija kino operaterja, gledalca v igri. Konec je srečen - ponovno združena družina se preseli in začne novo življenje, osamljeni demon premine v tišino med atomi - a ga dojemamo kot tragičnega.

Je dobri-slabi junak našega časa?

Boris Pintar